

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *F. Andersson*
 Härad: *Västbo* Adress: *Fristad.*
 Socken: *Burseryd* Berättat av: *E. Pettersson*
 Uppteckningsår: *1938* Född år *1870* i *Birk, Sällsbäck*

Uppteckningen rör

Svedjebruk

Skriv endast på denna sida!

*29 sid.
(9 foton)*

5485

Svedjebruk har allmänt
förekommit i skotten. Men
upphörde med det regelbund-
na svedjebruket under be-
ret av 1890-talet. Orsaken
var den, att skogen då
började stiga i värde.

På många ställen
var svedjebruket den enda
förekommande formen av
lantbruk, på andra ställen
äro bedrivna det vid rikens
en venligt äkerbruk.

Enär några allmän-
ningar ej förekommo i dessa
skotten, som svedjorna allt-
så förlagde på enskild mark.

Någon som vedden lög långt
från gårdens uppfördes ej någ-
ra bostäden där. Rior i be-
tydelsen torrkhus äro skända

Sten hade i allmänhet
en eller två vedjor varje i
och gick på så rätt igenom ke-
la ritt skogbestånd, vilks man
efter en k:a 40 i på nytt
kunde vedje en gammal
ved.

Om några gårdar syde
skogen ihop, hade äboar-
na allt efter hemmantal
del i veden. Arbetet för-
delades också efter hemmantal.
Ladens löje beständes av

"skelleget" (svedjelaget), d. v. s.
den vedning, i vilken man
svadde skogen.

Svedjornas storlek be-
stämde sig utjämnas vid. He-
de man stora utjor blev
svadorna stora.

Samma år kunde man,
som ovan sagt, ha ett par
svedjor, varligen en råsvedja
och en potetisvedja. Längre
tillbaka i tiden hade man i
stället för potetis rovor, skin
medelare vartalen, ett, när
man sådde rovor på en
svedja, man stoppade fröt
i munnen och sedan spottade

nt det.

Om man inte hade för-
olika vedjor varje år, kunde
man sätta en del av
veden för sig och en del
för potatis. Stågs andra
växter än de nu omtalade
sädder eller potatis inte.

Stor ensigs den vedja,
där en tunn sig säddes. St-
bestirningen på en tunn tun-
se bli 9-10 tunnor.

Den vorta sig, som här
ollades "skeerig" (vedjering)
eller Vasa-sig (finst handig
vort. Den påstas vara mycket
god). 3 Trollis, Kato en, Ålso-

borgs län (ett par kilometer
in i Västergötland) har man
fortfarande kvar denna röj-
sort. — Råjen räddas ganska
snart på vedjorna.

Man man hade out-
om jord, brändes vedens
omigen året efter, och röj-
räddes ängar. Förutsättning-
en för denna bränning, redan
året efter den första vedjoring-
en var, att man fick en torr
försommar. Denna bränning
gick till så, att man ^{tog} k:a
3 elvar långa "kubblingar" och
kolade dem i en eld, samt
ullade dem sedan på masken,

5485

är ett det brjude brinna i
"kulstra", d. v. s. den gamla
kolstycken fins föregående
sin ordning. "Pubblinga"
sålades medelst träskor.

Ytland sattes potatis
året efter, men då brände
man inte om, utan man
tog i stället vara på hem-
skens och stödde den på
oviden.

Det tredje året sattes
man ibland i "Læsmölle"
(= frö och frös, utjället av
hört), och sedan användes
oviden till bete, så länge
gäddgäddarna stodo kvar nu

kring. Därefter gick vreden
väta igen med skog för att
efter en s. a. 40 år åter
börjas. - Meddelarna för-
för hade under sin tid
gått över gårdens skogar
tre gånger med veldjor
(1752-1840)

För förut nämnts
var veldjuringen en nödvändig
ighet för att över kvard
laget kunna erhålla bröd-
sid. Brödbeket hade natur-
ligtvis också stor betydelse.
På vissa trakter, där det
fanns öppen åkerjord, kunde
betet rent och vara kvard-

-8-
5485

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

ändamålet. Men i Burseryds
och Broebo socknar, liksom
i de angriensande socknarna
i Täckerydsland hos odling-
en av råg och potatis varit
svundna.

Vid medjuringen brukar
de men ofta de vara på
lämplig åld för kolning.
Stocken skulle vara 5-6
Åren i genomskärning.

7 faktur finns en
meddelning om ett lagförbud
mot att bränna snedja för
den 15 sept. Detta förbud
överträdde emellertid ganska
ofta.

Den egentliga verktygs-
ningen så kallade skeddels mls.
vär och slätter - då bladen
var fullt utvecklade, d. v. s.
strax före midsommars.

Yanligen var grannar-
na med och jällde. När det
var tio man i laget, gick
man fram på en 50 meters
bredd, 50 meters "ov" (0^un).
Tio man hade alltså en
5 meters bred "ov" ett över
för. (Har tre "ov" ska ja ha?)
Alla två jälldes i samma
häll. Man gick framåt och
jällde bakåt. Sedan två jällde
kvisterna de övriga grannarna

so, så att sväl och islagret
 blev så jämnt som möj-
 ligt. Sedan man gått över den
 tillräckligt svada på detta
 sätt (med en 50 meters
 bred önn), gick man hiss-
baka och dog en ny "önn".
 På så sätt gick man hillsvägen,
 Hills hela svaden var färdig
 till svedjefall för-
 ledes helst till slutning-
en so en is, slutnings till
 en sydslutning naturligt-
 vis, men det var ju för
 det mesta inga svärligheter
 till val, utan svaden gick
ligger där den enl. "svedjela-

get" skulle ligga. Slut-
ningarna hade ju samma
den fördelen att vidmet
samma av bra, och på syd-
slutningar gick man en
tidig försmältning, vilket
kunde ha betydelse.

Skogens beskaffenhet
kunde man inte ha någon
stor hänyn till. Ber-
och blandskog skottade
lika. Men som förut nämnt
borde den ha varit en el-
den av ca 40 sv.

Det för bränningen
vådades området utmärker
inte på något särskilt sätt.

5485

12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

Stiel före den egentliga
trädfällningen (äro före
midsumner) skulle man
"Lunnaraja", d. v. s. hugga
mer all mäns vegetation,
s. s. lerbuckor, mindre grä-
nar och furor samt mindre
löftred. I detta arbete
deltog även kvinnor och
barn. Det sedskap, som
härvid med kom till an-
vändning, var huggarna. Vi-
dare berättades de stora trä-
den upp till brösthöjd. Sto-
rens skerstjensel delar på trä-
det berättades endast toppen
(med den egentliga trädfäll-

ningens, som fönt är nämnd
 Den egentliga träd-
 följningen skedd äro efter
 det man "Lunnsraket" se-
 den bladen blivit gäst ut-
 vecklade d. v. s. strax före
 midsommar (som fönt
 nämnde). Träden gästades
 "mellitt" (med tiden), och
 man började medast på
 slatningens. Redskapet var
 luggen. På användes inte.
 Ofta var man två om ett
 stort träd, och då brukade
 man ofta vandra till och
 lugga rätt. Man "sätte upp"
 d. v. s. så och så många rader

- 14 -
5485

14
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

eller kanske rentas en hel
kanna brännvin för den,
som först kom in till kån-
nen. — I bland kunde man
läsa ett stort städ stå kvar
satta kallade "jökstätt" An-
ledningen var den, att om
man högg ner ett städ, där
göken brukade sitta (eller
om man hämde honom), blev
han sjuk och föstade blod
på björkens töv synes så
rodnad glaskar. Det var för
att förhindra detta, som
man lät "jökstätt" stå kvar.
Om glösa beomna per-
siv fanns, måste man draga

dit stöd och så givna mera
sittebornas ställen, så att
riklaget fick en jämn ut-
bredning.

Samma dag, som be-
ningens skulle ske, uppsjödes
man en brandgata i Sankten
på "Bygget", på så sätt, att
man med en glöskaka drog
en markbestämning, så
man kom ner till julkig
mark. På så sätt gjorde
man runt om hela "Bygget".
I flera brandgatas stred-
kom så, att man i byg-
gets kant fällde träden
inåt. Dessa brandgata

5485

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

var några meter bred. Det
var riktigt ett markbevak-
ningens sodero, så snart
fore bränningen som möj-
ligt. Den dubbla marken
skulle förhindra "löplid".

För att ytterligare vara säker
på att elden ej skulle sprida
sig utöver området, brukade
man ha i trakten tuckballa
en klok gubbe vid namn
Olof i Pöarp. Gick han
samt ett "hygge", gick elden
ej ut. På något seckhilt
farligt ställe kunde han
skanna kvar under bränning
en för att med sin be-

-17-
5485

17
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

svärjelsen hindra elden att
gå ut.

Även innan man fann
de på, skickades man bud
till de gammal, som es.
inte vore med, och ant
felade, att man nu tänkte
"fränna smeket". Då vore
de skyldiga att hålla vakt
vid sin gräns. Kommo de
inte dit, och elden gick
in på deras område, fingo
de skylla sig själva

och slutet på sept. eller
okt. frände man
smeket. Berodde på väderleken.
["Dens frände smeket för

5485⁻¹⁸⁻18
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

beträda, så då va så sjukt
(svikt) i bröstet, så då
va 'någon på togn.' Riset
over då ordentligt tokat.
Man kunde gäma^{de} sefter en
längre tids toka ett lite
regn började falla.

Utom uppenbaring av
en brandgata viltoj man
veta ender ålgädes för
att kunna ingripa mot
eldens spridning utanför
bygget. Man upplacade
lambor med vatten och
kvistade av byggare med
undantag av hoppruskor
för att användas som robbas.

Först fände man i mot-
vind. Det var den s. k. mot-
elden. När denna hade brunnit
ut en stund, gick man till
den andra sidan och fände
i medvind på många ställen,
ibland långt in i kyrket.
Då gick man över brück att
gå sig ut igen, inman ta-
gorna omvärvade en.

Stotelden fändes av
en särskilt erfaren person.
På den andra sidan kunde
man som helst fända.

Den eller de, som
fände hade en bunt "spring-
stekar" med sig. Tarete en

sticka här och en släv. Man
 var nog med alla dessa
 sällan. Uppstodas flera flä-
 ker, plöjde man smågrin
 ner på, och även stöcken
 mullades med hjälper på
 ker med en sjösvulsen
 krok. Man använde också
 vanliga handhaken, fast
 med kort skaft.

7 början på oktober
 "röjde man smeket" (Aldrig
 ansågs smeket vara för må-
 gert för rådd.) Skulle ständigt
 förbrända stöcken och grannar
 renades bort. Detta belev-
 des för "smeket". Den använd-

des till att gäddla in smet-
tet med, till husbehåll, eller
sill kolning, eller så
brändes sett upp, sedan man
blotte silberataget det nöd-
vändiga för gäddlingen.

Oförländ sigde man ibland
"smetven" i högen, och den
fick ligga och ruttna ut.

Stängolet kring smet-
tet uppfördes, som nämnt
av smetoe (se foto)

Jorden smetades ut-
sig upp, innan man sidda,
utan man "sidda på smetet"

och krettsale sedan mer rå-
gen.

Förelsen skedde omedelbart
efter det man "röjt smekt"

Före förminngen kalla-
des ordet i allmänhet
"skea" (svca) — efter för-
minngen "smekt". Före förminng-
en benämnde man också
ofta ordet, "bygget" se-
ner: "råskea", "rooskea",
"potaleskea".

Förelsen, d. v. s. rågen
krettsale, som nämnt
ned. Redskapet var "kretta"

På höken sedan det
grusit på, kunde man låta

för en bota grönsaker på vord-
jonna. (Aldrig tväters eller
nötteraktus.)

Godjonna gingo ofta
nanna eller sin betänhet
eller efter andra svastan-
digheten t. ex. : "rönskea,
sjönskea, mellaska."

Fem som helst gick
inte "så i skea". Det var
alltid särskilda personer
med godvördningen och
god erfarenhet. Man såg
de rögen i allmänhet
genom furt.

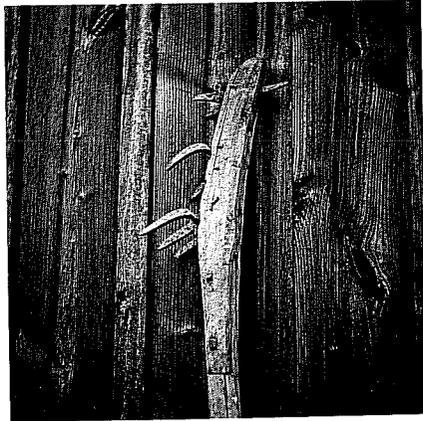
Man, kvinnor och
barn deltog i skörden.

Rågen skars med skåror. I
bland gick den tjuga tovar
"i sked" till fram på vintern,
då den kunde förslas hem
på frö. Den förvarades under
den tiden upprätt i "röka"
(röker). Varje "rök" skulle
innehålla 60 meker.

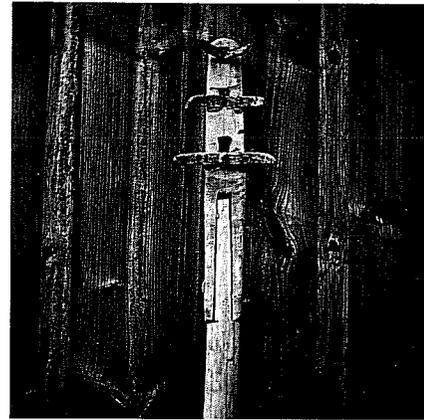
Var det möjligt försök-
te man emellanåt få
hem rågen utse efter det
den skivits (seltin färsk)
för att torkas hemma på
gårdar, för den då rändes.
Skivförslingen gick helt
enkelt till så, att man
ber den i en "baga". Var

det en stark lokal lunda skov
 Ya 18 rækker på en gång.
 Slumma på græden stol
 bonden och tog emot dem
 som burs, med en sup
 (eller om det var lång
 väg två eller tre supar) för
 varje "bör" (börd).

Krutta
från Lundo, Ställbäck.

a

b

Timmerna eller "Krutterna" är här av järn och
"ledade". Den översta är försedd med ett horn.
Detta "horn" användas på särskilt svår-
åtkomliga ställen. Skapets längd är
tre meter.

Foto: F. Andersson.

Skriv endast på denna sida!

5485

Kutton:

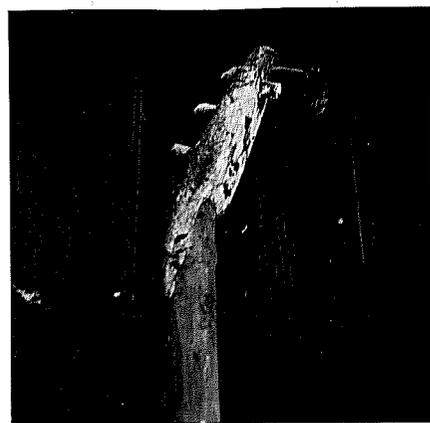
27

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

a/

b/

I

a

b

II

gammal Bäck,
Hällabäck.

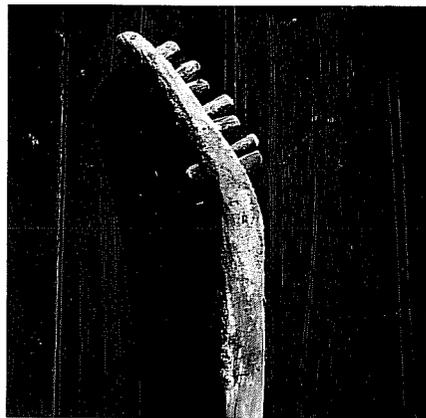
c

Foto: F. Andersson

Skriv endast på denna sida!

5485

Kratta

a

b

Spjeld i ett stycke 100 cm bredast
väst gum. Pinnar inborrade.
Sädes typ "Skjett" v. 2 m.
långt.

fr. Bäck, Hälsabäck

Foto: F. Andersson

Smieland
Tätts
Bursaps. 1938

5485
F. Andersson
M. M. Petterson
J. 1870 i Bäck

"Smützgerger"

Knäppet
↑ ↑

Korsalaora
Korsalaoraper

trol
a

b.

Foto: F. Andersson.

Skriv endast på denna sida!